

Studiul istoric și arheologic al monumentelor arată că folosirea tencuiii zidurilor clădirilor, la interior și la exterior, este tot atât de veche și de răspândită ca arhitectura însăși. Această practică nu se limitează la aparciile neregulate, ci se extinde adesea și la zidurile cu un parament regulat. Este de altfel frecventă descoperirea, pe tencuială, a imitației, cu ajutorul liniilor — de obicei roșii, negre sau albe —, a unui parament pictat, care nu coincide cu apareiajul real, dar care creează un anume ritm cu un scop evident estetic (vezi de exemplu Biserica Neagră din Brașov)*.

Chiar când nu este concepută ca o decorație pictată, tencuiala constituie un element esențial al lucrării, prevăzută de la origine ca finisajul ei normal. Prin textura și culoarea tencuielilor, acestea au o influență determinantă asupra aspectului monumentului și sînt destinate să constituie, împreună cu elementele în relief, în care piatra este adesea — dar nu în mod necesar și nici întotdeauna — lăsată nudă, un anume joc formal, finețea decorului sculptat detașându-se pe fondul neted al tencuielii.

Îndepărtarea tencuielilor vechi, acolo unde acestea fuseseră inițial prevăzute, sfîrșește deci prin a falsifica complet raporturile formale, în special când ea înlocuiește suprafața uniformă și „imaterială“ dată de tencuială cu asprimea, adică cu brutalitatea materială a unui apareiaj neregulat, negîndit pentru a fi văzut. Un asemenea „fond“ dobîndește atunci o prezență mult mai puternică decît relieful fin sculptat, care își pierde sensul și devin asemănătoare fragmentelor arheologice încastrate într-un zid modern (vezi Dragomirna).

Îndepărtarea sistematică a tencuielilor vechi pentru a pune în lumină piatra ca atare nu este o operație de restaurare, ci proiectarea unui *gust modern* — dezvoltat de expresionism și de Bauhaus — asupra unui monument vechi. Departele de a restaura, este falsificat, din contra, momentul critic al restaurării (care, în mod precis, constă în studiul arheologic al monumentului în vederea determinării aspectului său original) și se distruge o parte din substanța autentică a monumentului, parte care trebuie cu necesitate conservată sau cel puțin raportată la o stare *nonfinită*, ca o pictură la schița sa.

Evident, este greșit să pretinzi că zidurile vechi erau *întotdeauna* tencuite. O metodă riguroasă va trebui să înceapă prin examenul arheologic al paramentului în scopul de a determina — de fiecare dată — natura sa exactă, care apoi va trebui respectată de restaurare. Dar, este evident că acest examen arheologic și această apreciere devin din ce în ce mai dificile pe măsură ce tratamente insuficient gîndite fac să dispară martorii originali. Eliminarea sistematică a tencuielilor vechi sfîrșește astfel prin a crea, în conștiința publicului și chiar a specialiștilor, o imagine absolut falsă a aspectului original al monumentelor vechi, care nu este altceva decît proiecția asupra acestora — cu prețul distrugerii ireversibile a elementelor originale — a unei sensibilități moderne, valabilă fără îndoială pe planul creației arhitecturale, dar care proiectie, raportată la trecut, nu poate constitui decît o falsificare a acestuia.

Delimitarea părților originale tencuite și a părților netencuite este adesea o problemă delicată. Dar maniera însăși prin care a fost tratată piatra este în general revelatoare (vezi de exemplu, ancadramentele ușilor și ferestrelor și diferența dintre părțile lăsate nefinisate și reliefulurile fin prelucrate). În același timp, se remarcă adesea că înseși ancadramentele cu muluri au fost pictate (vezi Humor).

* În cazul bisericilor din Moldova, numeroase resturi demonstrează că, construcțiile erau în mod normal finisate la interior și la exterior, cu ajutorul unei tencuieli pictate, imitînd un parament de cărămidă aparentă, total deosebit de structura reală a zidului.

Așa cum o demonstrează bibliografia alăturată, în ultimii ani, istoricii de artă au manifestat un interes crescînd pentru studiul culorii în arhitectură și, în consecință, pentru rolul tencuielii, ca și pentru policromia în sculptură. Istoria raporturilor dintre culoare și forma arhitectonică sau sculptată rămîne încă să fie scrisă, dar cunoștințele în acest domeniu se înmulțesc cu rapiditate și vor trebui să conducă la o metodologie mereu mai riguroasă și mai respectuoasă față de autenticitatea operei, în timpul restaurărilor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- AUBERT Marcel, *Les enduits dans les constructions du Moyen Age*, „Bulletin monumental“, 115, 1957, p. 111—117.
- BERTRAM Walther, *Die ursprüngliche Farbigekeit der Theatinerkirche in München im Zusammenhang mit der Ludwigstrasse*, „Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege“, 18. Jahresbericht, 1959, p. 46—48.
- BORNHEIM Werner — gen. Schilling, *Zur ursprünglichen Wandbehandlung in romanischen Kirche am Rhein*, „Kunstchronik“, 11, 1958, p. 280—282.
- BORNHEIM Werner — gen. Schilling, *Fugenmalerei im Mittelalter*, „Deutsche Kunst und Denkmalpflege“, 1961, p. 5—21, cu bibl.
- ELLGER Dietrich, *Zum Thema Architektur und Farbe*, „Nordelbingen“, Bd. 28/29, p. 278—283.
- EPPEL F., *Gotische Fugenmalerei in der Pfarrkirche Schweiggen N. O.*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege“, 1966, XX, 1, p. 26—32.
- KREISEL Heinrich, *Die Farbgebung des Aeusseren alter Bauwerke*, „Deutsche Kunst und Denkmalpflege“, 1963, p. 111—142.
- KOLLER M., *Aktuelle Denkmalpflege — Dirnstein zur Dokumentation*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege“, 1967, XX, Heft 2, p. 125—130.
- KOLLER M., *Untersuchungen am Palais Trautson in Wien: zu ursprünglicher Baugestalt, Fassadenfarbgebung und Innendekoration*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege“, Jahrgang XXII/1968, p. 206—219.
- KREISEL Heinrich, *Rettung und Instandsetzung des Markgrafentheaters in Erlangen*, „Deutsche Kunst und Denkmalpflege“, 1959, Heft 2, p. 101—114.
- M. I. B., *Gusto e cultura nella „cosmesi“ degli edifici monumentali*, „Palatino“, 1967, april-juin 1967, p. 209.
- METTERNICH, Graf Wolf, *Die Denkmalpflege und das Problem der Farbe*, „Deutsche Kunst und Denkmalpflege“, 1942/43, p. 68—78.
- METTERNICH, Graf Wolf — PFITZNER, *Denkmalpflege und farbige Architektur*, „Rheinische Heimatpflege“, Bd. 13, 1941, p. 305—326.
- PHLEPS Hermann, *Die farbige Architektur bei den Römern und im Mittelalter*, Ernst Wasmuth, A. G., Berlin s. d.
- SANDSTRÖM Sven, *Levels of Unreality*, Distributor Almqvist & Wiksell, Stockholm, (Printed by Almqvist & Wiksell, Uppsala, 1963) Ed. Nils Gösta Sandblad (Acta Universitatis Upsaliensis).
- SCHÖNE Wolfgang, *Ueber den Beitrag von Licht und Farbe zur Raumgestaltung im Kirchenbau des alten Abendlandes*, „Evangelische Kirchenbautagung“, Stuttgart, 1959, p. 85—155, cu bibliogr.
- SCHÖNE Wolfgang, *Ueber das Licht in der Malerei*, Berlin, 1954.
- SEMPER Gottfried, *Vorläufige Bemerkungen über bemalte Architektur und Plastik bei den Alten*, Altona, 1834.
- TAUBERT Johannes, *Das Markgrafentheater zu Erlangen; II Restaurierungsbericht*, „Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege“, 18. Jahresbericht, 1959, p. 21—30.
- VAN HAGT, J. J. E. W., *Het Pleisterwerk in Middelleeuwse kerkgebouwen*, „Bulletin Van de Konink, Nederland. Oudh“, Bond serie 6, p. 55—66.
- VIOLLET-LE-DUC, E. E., Articolul „Tencuiala“ în *Dictionnaire raisonné de l'architecture française*, vol. V, p. 208—210.
- VIOLLET-LE-DUC, E. E., Articolul „Pictura“ în *Dictionnaire raisonné de l'architecture française*, vol. VII, p. 56—109.
- WESENBERG Rudolf, *Zur Wiederherstellung des Aeusseren der Kirche zu Schwarzenheindorf — Über das Verhältnis von Putz, Wandgliederung und Bauteil*, „Jahrbuch der Rheinischen Denkmalpflege“, XXI, 1957, p. 16—27.
- WILDEMAN Th., *Die Farbe in der Aussenarchitektur und die Frage des Aussenputzes*, „Jahrbuch der Rheinischen Denkmalpflege“, XVII/1941, p. 203—292.
- ZYKAN Josef, *Die ehemalige Dominikanerkirche in Krems und ihre Ursprüngliche Polychromierung*, „Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege“, 1967, XXI, Heft 2, p. 89—99.